

О. Цибанюк

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ РОБОТИ ІЗ ШКОЛЯРАМИ БУКОВИНСЬКОГО РЕГІОНУ АВСТРО-УГОРСЬКОГО ТА МІЖВОЄНОГО ПЕРІОДІВ

Анотація. Автор статті розглядає історичні аспекти становлення туристичної роботи як однієї з основних форм фізкультурно-спортивної роботи з вихованцями закладів освіти Буковини Австро-Угорського та міжвоєнного періодів. В статті проаналізовано австрійський закон „Прото товариське право”, законодавче регламентування туризму в королівській Румунії, представлена інформація про структуру, зміст та організаційні особливості організацій подорожей та екскурсій в краї. Наведені цікаві дані щодо організації туристичних подорожей для дітей та молоді, а саме про значні знижки на проїзд, що надавались групі з 20 осіб по пред’явленню учнівських та студентських документів. Виокремлений комплексний підхід до організації подорожей: вагони з спальними ліжками; триразове калорійне харчування, поступовість та регламентованість фізичного навантаження.

Ключові слова: фізичне виховання, туризм, діти та молодь, подорожі, навантаження.

А. Цыбанюк

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СТАНОВЛЕНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ШКОЛЬНИКАМИ БУКОВИНСКОГО РЕГИОНА АВСТРО-ВЕНГЕРСКОГО ТА МЕЖВОЕННОГО ПЕРИОДОВ

Аннотация. Автор статьи рассматривает исторические аспекты становления туристической работы как одной из основных форм физкультурно-спортивной работы с воспитанниками учебных заведений Буковины Австро-Венгерского и межвоенного периодов. В статье

проанализированы австрийский закон "О товарищеское право", законодательное регламентирование туризма в королевской Румынии, представлена информация о структуре, содержание и организационные особенности организаций туристических путешествий и экскурсий в крае. Приведенные интересные данные по организации туристических поездок для детей и молодежи, а именно о значительных скидках на проезд, предоставлялись группе из 20 человек по предъявлению ученических и студенческих документов. Выделенный комплексный подход к организации путешествий: такая поездка проводилась исключительно в вагонах с спальными кроватями; трехразовое калорийное питание было обязательным, физическая нагрузка было постепенным и четко регламентировалось - продолжительность переходов и отдыха во время экскурсий была фиксированной.

Ключевые слова: физическое воспитание, туризм, дети и молодежь, путешествия, нагрузки.

A.Tsybaniuk

HISTORICAL ASPECTS OF FORMATION OF TOURIST AREA WITH SCOOCHILDREN OF BUKOVINA AUSTRO-HUNGARIAN AND THE INTERWAR PERIOD

Abstract. The author examines the historical aspects of the development of tourism as a major form of physical training and sports activities with pupils of educational institutions Bukovina Austro-Hungarian and interwar periods. This paper analyzes the Austrian law "On sociable law" legislative regulation of tourism in the royal Romanian provides information about the structure, content and organizational characteristics of organizations travel travel and tours in the region. These interesting data on the organization of tourist trips for children and young people, namely substantial discounts on travel, which provided the group with 20 members on presentation of students' research and documents. Singled out a comprehensive approach to travel: this tour was conducted exclusively in cars with

beds, nutritious meals three times a day was mandatory exercise was gradual and well-regulated-transition duration and rest during the tour was fixed.

Keywords: physical education, tourism, children and young people travel load.

Постановка проблеми. В умовах державотворення в Україні докорінно переглядаються концептуальні та методологічні засади розвитку теорії й практики фізичного виховання сучасних школярів.

Загальноосвітня школа поступово відходить від ізоляції фізкультури як навчальної дисципліни, унеможлиблюючи її підміну в загальному комплексі з іншими предметними уроками. Відповідно до цього актуальним стає вивчення досвіду проведення занять з фізкультури в різні історичні періоди розвитку загальноосвітньої школи в Україні. Неабиякий інтерес викликає й європейський контекст проблеми дослідження в аспекті теоретично-методичних надбань зарубіжних педагогів.

Відтак узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду з порушеної проблеми допоможе краще проаналізувати ті зміни, які відбувалися в навчально-виховному процесі шкіл різних етнічних територій, виявити їхні причини та спроектувати перспективні напрями забезпечення ефективного розвитку на майбутнє.

Означене положення стосується й історії розвитку освіти на Буковині загалом. Адже з другої половини XIX – першої третини XX ст. зарубіжні ідеї освіти школярів, у т.ч. їх фізичного виховання досить активно проникали в педагогічну теорію і в навчально-виховний процес повоєнних загальноосвітніх шкіл Радянської України. Водночас і місцеві педагоги розробляли авторські програми, що спрямовувались на вдосконалення системи фізичної культури і спорту з урахуванням поліетнічності Буковинського регіону, активно впроваджуючи їх в практику роботи міських і сільських шкіл.

Окремі аспекти розвитку системи фізичного виховання школярів у Буковинському регіоні досліджуваного періоду, а саме фізичну культуру і спорт у контексті розвитку освіти вивчали І. Кобилянська, Д. Пенішкевич, І. Петрюк, І. Руснак та ін.; умови впровадження фізичної культури в навчально-виховний процес школи аналізували А. Вихрущ, Б. Ступарик, Д. Дринда, Д. Герцюк, Л. Дерев'яна та ін., дидактичні аспекти проблеми вивчали Т. Завгородня, В. Шулякевич, С. Вдович, І. Ковальчук тощо.

Історико-краєзнавчий аспект розвитку туризму на Буковині досліджуваного періоду розглядав молодий буковинський науковець І. Сандуляк, використання туризму як форми фізкультурно-спортивної роботи на західноукраїнських землях міжвоєного періоду – В. Мужичок, управлінські питання організації туризму в школах Австро-Угорського періоду – О. Цибанюк, а роль прогулянок та екскурсій в системі фізичного виховання в народних школах краю проаналізувала Н. Гнесь.

Науковці розглядали такі важливі складові окресленої проблеми: еволюція впливів передових педагогічних ідей європейських освітніх систем на теорію і практику шкільництва Буковини; суперечності між реформаторською і традиційною педагогікою; шляхи ефективного використання досвіду громадських товариств у всебічному вихованні шкільної молоді та ін. Водночас проблеми, які супроводжували фізичне виховання школярів як основний напрям діяльності громадських товариств у II половині XIX – першій третині XX століття потребують подальшого ґрунтовного вивчення з огляду на низку актуальних причин.

Насамперед, це стрімке зниження рівня фізичного здоров'я сучасних школярів проти їх ровесників означеної в дослідженні історичної доби; у історико-педагогічній науці, вважаємо, ще не вивчено досвіду практичної реалізації різних форм, методів і засобів фізичного виховання учнів в діяльності закладів позашкільного спрямування.

Аналіз сутності означених аспектів уможливить по-новому оцінити й спроектувати вплив надбань теоретиків і практиків фізичної культури і Теорія та методика управління освітою, №10, 2013

спорту на ефективне формування навичок здорового способу життя в сучасних учнів класів загальноосвітньої школи як у міській, так і в сільській місцевості.

Мета статті – обґрунтувати доцільність творчого використання історичного досвіду фізичного виховання дітей та молоді, зокрема, туристичної роботи в товариствах регіону Австро-Угорського та міжвоєнного періоду в сучасні умови функціонування освітніх інституцій України.

Виклад основного матеріалу. Історичний розвиток Буковини зумовив формування поліетнічної та поліконфесійної структури регіону: кожна національна група зберігала свої національні особливості та розвивала свою духовну та матеріальну культуру. Проте, феноменом буковинського краю стало саме співіснування, взаємовплив та взаємопроникнення різних етнічних груп, національних культур і конфесій.

Розглянемо основний законодавчий акт, що регламентував діяльність буковинських товариств Австрійської (Австро-Угорській) імперії. Характерною ознакою політико-адміністративного реформування в Австрійській (Австро-Угорській) імперії в 60-х рр. XIX ст. стало широке декларування демократичних прав. Проголошувалися рівність усіх громадян перед законом, однакові можливості в зайнятті державних посад, свобода пересування, недоторканість приватної власності, таємниця листування, право подати прохання та петиції, свобода слова та друку, свобода віри і совісті, свобода вибору професії і здобуття фахової освіти, свобода зборів тощо.

В 15 листопада 1867 р. вступив у дію закон «Про товариське право» [5], який гарантував кожному громадянину, в тому числі і представникам молоді, свободу в утворенні товариств та участі в їх діяльності.

Визначення самого терміну «товариство» відбулось наступним чином: «Добровільне об'єднання декількох осіб, що керуються встановленим внутрішнім порядком для сприяння визначеній меті» [6].

За законом виокремлювались два типи товариств: загальні (усі об'єднання, крім прибуткових та ремісничих товариств, кас взаємодопомоги, профспілок, будь-яких духовних орденів та релігійних об'єднань) та політичні.

В цілому даний закон значно спрощував і полегшував процедуру створення товариства. Докладно і чітко виокремлювались вимоги щодо необхідних документів: необхідно було подати до крайового управління відповідну заяву і п'ять примірників статуту. У статуті як основному документі, що регламентував діяльність будь-якого товариства обов'язково вказувалися мета товариства і методи її досягнення, засоби існування, структура та органи управління, місце знаходження, права і обов'язки членів. Чітко прописувались порядок прийняття рішень, оформлення документів і подання оголошень, спосіб вирішення спірних питань, представництво товариства назовні, умови розпуску тощо.

Цікаво, що на відповідь на клопотання про організацію товариства очікували від крайового управління протягом чотирьох тижнів. У випадку ненадходження офіційного результату, негативного чи позитивного, товариство автоматично розпочинало свою діяльність. Представники крайової влади могли закрити товариство, якщо його члени у своїй діяльності переступали рамки, визначені статутом.

Якщо влада відмовляла у відкритті товариства, то у відповіді чітко визначалися причини такого рішення. Наприклад, якщо його мета чи організація визнавалися протизаконними або антидержавними. В такому випадку протягом 60 днів організатори мали право апелювати до Міністерства внутрішніх справ щодо зміни рішення на користь засновників.

За законом «Про товариське право» крайові владні органи здійснювали постійний контроль за діяльністю товариств. За формою, контроль здійснювався як заочно – на основі аналізу письмових звітів правлінь, що надходили регулярно, так і особистою присутністю представників влади на всіх заходах.

Отже, відповідний закон від 15 листопада 1867 р. надавав широкі можливості для виникнення і діяльності різного роду товариств. Але молоді дозволялося брати участь у роботі громадських об'єднань або самостійно організовувати товариства лише неполітичного характеру.

Отже, проаналізуємо заходи, що здійснювала румунська влада для розвитку туризму протягом міжвоєнного періоду. В цьому контексті варто проаналізувати офіційні постанови та розпорядження, що стосувались туристичної діяльності дітей та учнівської молоді на території Буковини періоду Австро-Угорщини та Румунії.

Необхідно зазначити, що серед певної низки офіційних документів, що регламентували туристичну галузь, важко виокремити законодавчий акт, що повністю присвячений питанню дитячого туризму. Проте, значна кількість таких державних циркулярів розглядала певні аспекти туристичної діяльності для дітей та молоді: наказ Міністерства закордонних справ та Головного управління морського транспорту Румунії від 10 лютого 1925 р.; розпорядження Міністерства внутрішніх справ та Генерального управління поліції м. Бухарест від 16 червня 1930 р.; наказ Ради Міністрів і Міністерства внутрішніх справ Румунії про порядок організації туризму в королівстві від 20 червня 1933 р. [1, арк. 1; 2, арк. 1-2].

Наприклад, наказ 1925 року визнав, що екскурсії та туристичні походи проводились без належної підготовки, інструктажу техніки безпеки, забезпеченням кваліфікованого персоналу тощо. Отже, однією із напрямів діяльності державної комісії по проведенню і організації туристичної діяльності, була пропаганда і активізація туристичної галузі в регіоні, і зокрема, посилення пізнавально-виховного значення такого виду роботи з дітьми і молоддю Буковини.

Архівні джерела дозволяють засвідчити факт написання спеціальної брошурованої інструкції «Подорожуй своєю країною», 200 екземплярів якої були розповсюджені Буковиною. Метою такої книжки стало спрямування на ефективну організацію туризму в краї, і що важливо, в усіх закладах освіти;

виховання у всіх верств населення туристичної культури, починаючи з початкової школи.

Носіями цієї важливої інформації влада бачила вчителів шкіл та гімназій. За рекомендаціями зацікавлених міністерств у всіх навчальних закладах країни, і зокрема регіону, повинні прочитати лекції з визначенням вимог щодо організації туристичних подорожей та пропаганди фізичної культури і спорту, зокрема туризму [3].

Результатом такої роботи стало поширене бажання учнів навчальних закладів займатись туристично-краєзнавчою роботою, дехто розглядав членство як можливість гарно проводити час, певна кількість прагнула покращити свої знання про рідний край, чимала – розвивати і вдосконалювати свої фізичні якості, а також гартувати характер.

Крім пізнавальних цілей, поїздки починають переслідувати й інші. З розвитком культури (скульптури, архітектури, живопису), – з'явилися шедеври, які багато людей прагнули побачити на власні очі й долали задля цього значні відстані. Пізнаючи навколишнє середовище, людина відкривала цілющі властивості природних джерел, місць з унікальним кліматом, що ставали об'єктами нового виду туризму – рекреаційного і приваблювали можливостями відпочинку, лікування, відновлення сил, здоров'я і втраченої душевної рівноваги.

Розвиток фізичної культури і спорту, людське прагнення різноманітних видовищ і дійств вимагали організації спортивних змагань, будівництва спеціальних місць для їх проведення, в яких могли розміститися атлети та глядачі. Незважаючи на розвиток напрямів, розширення цілей і будівництво спеціальних об'єктів для відпочинку, лікування, розваг, паломництва, туризм ще не набув комерційної спрямованості.

Комерційні заходи окремих осіб чи установ, що допомагають провести вільний час, зробити релігійні процедури чи підлікуватися, залишаються розрізненими, організацією таких походів практично ніхто не займається.

Така потужна політика розвитку туризму в румунському королівстві, і в буковинському регіоні зокрема, призвела до потреби створення Національного бюро туризму, і як осередків – повітових Бюро у справах туризму по всій країні. Внаслідок реалізації постанови Ради Міністрів від 11 червня 1935 року бюро відкрились у Чернівцях і Кімпиунзі [4, Р. 2].

8 квітня 1936 року інспекція залізниці м. Чернівці видала спеціальний лист із роз'ясненням умов організації шкільних та студентських екскурсій, зокрема виділення вагонів для дітей та молоді. А саме, бажання провести екскурсію повинно було бути оформлене як заява із резолюцією Міністерства освіти або університету (для студентів). Для групи з 20 осіб надавалися знижки аж до 75% при наявності учнівського або студентського посвідчення [2, Арк. 60].

Збереглися документальні свідчення про організацію систематичних подорожей розрахованих виключно на учнівську та студентську молодь. В 1936 році Чернівецьке бюро з туризму проводило одну з триденних екскурсій. Наведемо для прикладу програму першого дня: прибуття у Чернівці було заплановано о 7.40 ранку. Через 10 хвилин – сніданок (кава з молоком і закуски). Для молоді була організована тригодинна оглядова екскурсія по місту. Біля полудня був запропонований обід. В 13.00 – відвідування історичних пам'яток за маршрутом: Чернівці-Сторожинець-Путна-Сучавиця-Радівці – вечеря [3, Арк. 6-14].

Необхідно зазначити, що згідно фізіологічними вимогами підростаючого організму така поїздка проводилась виключно в вагонах з спальними ліжками; триразове калорійне харчування було обов'язковим, фізичне навантаження було поступовим і чітко регламентувалось – тривалість переходів і відпочинку під час екскурсій була фіксованою.

Індустрія туризму є досить молодою галуззю бізнесу, але насправді люди займалися туризмом із найдавніших часів: подорожі з метою торгівлі, завоювань, оздоровлення, поширення релігійних учень, пізнавальні мандрівки та екскурсії, виїзди за місто міських жителів і поїздки в місті

сільських тощо урізноманітнювали життя віддавна. Організатори наголошували на комплексній загальній меті такої роботи. На їх думку, потужний вплив тривалої ходьби під час екскурсій та подорожей варто було оцінити. Адже, за день учасники долали не один десяток кілометрів по пересіченій місцевості, змінюючи різновиди діяльності.

Національне бюро туризму видало циркуляр для регіональних осередків із пропозицією презентувати свої проекти таких дитячих та молодіжних екскурсій та подорожей на конкурс. В конкурсі оцінювались маршрут, максимальна кількість туристичних об'єктів, які за мінімальний час могли відвідати туристи.

Наступним критерієм стала організація розваг як під час подорожі, так і в вільний час. При чому розваги мали класифікуватись за віком і статтю туристів, наприклад, ігри, що використовувались у проекті мали бути таких категорій – народні (регіональні) і «світські», хлоп'ячі і дівочі, для страшків і дітей.

Слід зауважити, що такі подорожі були популярні не тільки серед буковинської молоді. 25 червня 1936 року дирекція жіночої комерційної гімназії №1 м. Бухарест звернулась до регіонального бюро з проханням організувати такий екскурсійний маршрут.

Висновки. Отже, Нормативно-правова база Австро-Угорської імперії, що регламентувала фізкультурно-спортивну та туристичну діяльність тіловиховних товариств була представлена законом „Про товариське право”. Закон чітко визначив основні поняття, правила та аспекти діяльності таких спілок, окреслив економічну та громадську діяльність. Саме за цим законом в краї діяли значна низка фізкультурно-спортивних товариств. В королівській Румунії існувало чітке розуміння важливості та необхідності державного регламентування туристично-краєзнавчої роботи в закладах освіти Буковини. Однією з особливостей цієї роботи, що сприяло розповсюдженню екскурсій та подорожей стало обов'язкове врахування фізіологічних особливостей організму дітей: режим дня, калорійне харчування, організований

відпочинок, сон у спеціальних вагонах, регульоване фізичне навантаження тощо.

Література:

1. ДАЧО. – Ф.15. – Префектура Черновицького уезда г. Черновцы. – Оп. 1. – ед. хр. 12781. – Копія отношения Министерства образования и культот про создание комиссии по проведенію и организации туристических экскурсий. – 1930. – 5 л.
2. ДАЧО. – Ф.15. – Префектура Черновицького уезда г. Черновцы. – Оп. 1. – ед. хр. 16363. – Копії приказов Совета Министров и Министерства внутренних дел про порядок организации туризма в Румынии. – 1933. – 5 л.
3. ДАЧО. – Ф.15. – Префектура Черновицького уезда г. Черновцы. – Оп. 1. – ед. хр. 16370. – Копії приказов Совета Министров и Министерства внутренних дел про порядок организации туризма в Румынии. – 1934. – 15 л.
4. Judetul Cămpulung-turistic, balnear, climatic. Oficial Judetean de turism. – Cămpulung. – Mold: Scoala Română, 1935. – 29 p.
5. ДАЧО. – Ф. 3. – Краевое управление Буковины. – Оп. 1. – ед. хр.10962. – Переписка с Черновицкой дирекцией полиции про празднование Черновицкими польськими обществами „Сокул”, „Коло польське” і др. 500-ей годовщині Грюнвальдской битвы. – 1910. – 4 л.
6. ДАЧО. – Ф. 3. – Краевое управление Буковины. – Оп. 1. – ед. хр. 12970. – Отчет польской приватной гимназии г. Черновцы за 1911-1912 учебній год. – 1913. – 6 л.